

Obstacles to the formation of a revolutionary government in the thought of Ayatollah Khamenei

Marzieh Rezaee

Master's degree in women's studies.

Email: L.rezaee333@gmail.com

Abstract

Ayatollah Khamenei has considered five steps to realize the goals of the Islamic Revolution, and those steps are: "Islamic Revolution", "Islamic System", "Islamic State", "Islamic Society" and "Islamic Civilization". The problem and concern of the present research is the pathology of the obstacles of the state building stage. One of the main goals of this research is to examine and categorize the opinions of Ayatollah Khamenei regarding the obstacles to the formation of an Islamic state. Ayatollah Khamenei has used the term "revolutionary government" instead of the Islamic government since 2017 and 2018. Therefore, in the upcoming research, the two words Islamic state and revolutionary state are co-extensive. This article seeks to answer these questions, what are the internal and external obstacles to the formation of a revolutionary government from the perspective of Ayatollah Khamenei? This qualitative research has been carried out by documentary and library method, which analytical-descriptive method has been used to collect its information. According to the intellectual system of Ayatollah Khamenei, some internal obstacles to the realization of the ideals of the Islamic Revolution and as a result the formation of a revolutionary government are: Lack of piety, self-loathing and lack of self-confidence, laziness and lack of will, weakness in vision and revolutionary faith, passive positions in front of enemies. Also, psychological warfare, injection of despair, influence, sanctions and economic, political and military pressures by enemies are among the external obstacles.

Keywords: Pathology of revolution, statement of the second step, Islamic state, revolutionary state.

موانع تشکیل دولت انقلابی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

مرضیه رضایی

کارشناسی ارشد مطالعات زنان.

Email: L.rezaee333@gmail.com

چکیده

آیت‌الله خامنه‌ای مراحل پنج‌گانه‌ای را برای تحقق اهداف انقلاب اسلامی در نظر گرفته‌اند و آن مراحل عبارت‌اند از: «انقلاب اسلامی»، «نظام اسلامی»، «دولت اسلامی»، «جامعه اسلامی» و «تمدن اسلامی». مسئله و دغدغه پژوهش حاضر، آسیب‌شناسی موانع مرحله دولت‌سازی است. از اهداف اصلی این پژوهش، بررسی و طبقه‌بندی موضوعی آرا و نظرات آیت‌الله خامنه‌ای پیرامون موانع تشکیل دولت اسلامی می‌باشد. آیت‌الله خامنه‌ای از سال‌های ۹۷ و ۹۸ به بعد تعبیر «دولت انقلابی» را به‌جای دولت اسلامی به‌کار برده‌اند. بنابراین در پژوهش پیش‌رو دو واژه دولت اسلامی و دولت انقلابی هم‌نشین هم هستند. این مقاله درصدد پاسخ به این سؤالات می‌باشد که موانع درونی و موانع بیرونی تشکیل دولت انقلابی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟ این پژوهش کیفی به روش اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است که برای گردآوری اطلاعات آن از روش تحلیلی - توصیفی استفاده شده است. باتوجه به منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای برخی موانع درونی برای تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی و در نتیجه آن تشکیل دولت انقلابی، عبارت‌اند از: عدم تقوا، خودباختگی و عدم اعتماد به نفس، تبلی و بی‌ارادگی، سستی در بینش و ایمان انقلابی، مواضع انفعالی در مقابل دشمنان. همچنین جنگ روانی، تزریق ناامیدی، نفوذ، تحریم و فشارهای اقتصادی، سیاسی و نظامی توسط دشمنان از جمله موانع بیرونی می‌باشند.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی انقلاب، بیانیه گام دوم، دولت اسلامی، دولت انقلابی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۲

فصلنامه رهنمون انقلاب اسلامی، سال ۱، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۳، صص ۷۹-۱۰۲

دسترسی به مقالات نشریه علمی رهنمون انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «رهنمون انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

Doi: 10.22034/rir.2024.424299.1011

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه رهنمون انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

تشکیل یک دولت اسلامی و انقلابی در راستای عملیاتی‌سازی تشکیل یک حکومت اسلامی و تحقق یافتن اهداف یک نظام اسلامی، ضرورت پیدا می‌کند. ضرورتی که نشانه‌های آن را می‌توان از زمان مبعوث شدن انبیای الهی جستجو کرد چراکه اگر انسان‌ها را جایز الخطا بدانیم، پس حکومت انسان‌ها بر اساس فهم و دانش محدود او، سعادت و خوشبختی جوامع را تضمین نمی‌کند. از طرفی عمر محدود انسان‌ها اجازه آزمون و خطا و کسب تجربه را در خیلی از موارد، امکان‌پذیر نمی‌سازد. بنابراین ابتدایی‌ترین ادله تشکیل حکومت اسلامی این است که انسان، راه و برنامه الهی را درپیش‌گیرد چراکه قطعاً سعادت او در گرو اجرای این برنامه خواهد بود و قطعاً خالق همه انسان‌ها، و نمایندگان او مستحق‌ترین افراد برای حکومت بر سایرین هستند. آیت‌الله خامنه‌ای می‌فرماید: «ما معتقدیم راه سعادت انسان‌ها به دست تعالیم انبیا است، که کامل‌ترینش هم تعالیم اسلام است. بشر منهای تعالیم انبیا حتی پیشرفت مادی هم در این حدی که پیدا کرده، پیدا نمی‌کرد؛ چه برسد به تعالی معنوی و آرامش و آسایش روانی که زمینه‌ساز عروج اوست به معارج والای ملکوتی انسان. راه سعادت انسان این است. برای اینکه تفکر انبیا در جامعه پیاده شود، یک حرکت بلندمدت و طولانی لازم بود» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۷).

پس انقلاب اسلامی جهت ضرورت اجرای این برنامه بلندمدت صورت گرفته است. طبق فرموده آیت‌الله خامنه‌ای با وجود گذشت حدود چهل سال، انقلاب اسلامی هنوز در ابتدای این راه هست، زیرا ۴۰ سال برای یک حکومت، دوران عمر کوتاهی است و از این نظر هنوز حکومت جوان است و باید به دوران پختگی برسد.

بنابراین برای تحقق این هدف احتیاج به یک مسیر یا نقشه راه می‌باشد که آیت‌الله خامنه‌ای مراحل پنج‌گانه‌ای برای آن در نظر گرفته‌اند و آن مراحل عبارت‌اند از: انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی. که از نظر ایشان ما مرحله اول و دوم را پشت سر گذاشته‌ایم و در مرحله تشکیل دولت اسلامی و دولت‌سازی هستیم. ایشان در راستای تبیین این مراحل معتقدند، مرحله سوم یعنی تشکیل دولت انقلابی، برای تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌باشد و اشاره می‌کنند: «این نظام بایستی ارزش‌ها را محقق کند؛ این ارزش‌ها و

آرمان‌هایی که حالا اشاره می‌کنم... اگر بخواهد محقق شود، یک دستگاه مدیریتی لازم دارد که آن می‌شود دولت انقلابی. بنابراین مرحله بعد از نظام انقلابی، ایجاد دولت انقلابی است، دولتی که ارکان آن، انقلاب را از بُن دندان باور کرده باشند و دنبال انقلاب باشند. بعد که این دولت انقلابی تشکیل شد، آن وقت بایستی به وسیله اجرائیات درست - قانون درست، اجرای درست - این آرمان‌ها و ارزش‌هایی که مطرح شده، این آرزوهای بزرگ انقلابی، یکی یکی در جامعه تحقق پیدا کنند؛ آن وقت نتیجه می‌شود جامعه انقلابی؛ یک جامعه انقلابی به وجود می‌آید که این مرحله چهارم است. حرکت انقلابی، نظام انقلابی، دولت انقلابی، جامعه انقلابی؛ این چهارم [است]. بعد که جامعه انقلابی درست شد، آن وقت زمینه برای ایجاد تمدن انقلابی و اسلامی به وجود می‌آید» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

در نظام فکری ایشان، انقلاب تمام‌نشده است و متوقف نخواهد شد و در مسیر انقلاب اسلامی یک سیروت دائمی‌ای وجود دارد که در نتیجه آن ارزش‌ها و آرمان‌های مرحله اول یعنی انقلاب اسلامی در جامعه تحقق خواهد یافت (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷). اصلی‌ترین مسئله و دغدغه پژوهش حاضر، آسیب‌شناسی موانع تشکیل و تحقق دولت انقلابی است. همچنین از اهداف اصلی این پژوهش، بررسی و طبقه‌بندی موضوعی آرا و نظرات آیت‌الله خامنه‌ای پیرامون موانع تشکیل دولت انقلابی می‌باشد. به عبارت دیگر این مقاله درصدد پاسخ به سؤالات ذیل می‌باشد:

- ۱- موانع درونی تشکیل دولت انقلابی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟
- ۲- موانع بیرونی تشکیل دولت انقلابی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای کدام‌اند؟
- ۳- آیت‌الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم انقلاب چگونه به آسیب‌شناسی تحقق دولت انقلابی پرداخته‌اند؟

۱. پیشینه پژوهش

پیرامون موضوع آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، کتاب‌ها، مقالات و آثار پژوهشی مختلفی به نگارش در آمده است. اما از طرف دیگر در پژوهش‌های محدودی به طور خاص به آسیب‌شناسی تشکیل دولت اسلامی و یا انقلابی پرداخته شده است. در باب موضوع موانع تشکیل دولت اسلامی در دو مقاله همایشی پرداخته شده است. این مقالات مربوط به سومین و چهارمین همایش تمدن نوین اسلامی که با همکاری

مراکز دانشگاهی و حوزوی مختلف توسط دانشگاه شاهد در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ برگزار شده است، می‌باشد. مقاله اول با عنوان «دولت اسلامی؛ شاخص‌ها و موانع تحقق آن در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای» توسط عباس نوری و مقاله دوم با عنوان «دولت اسلامی؛ چالش‌ها و موانع داخلی تحقق آن در ایران» توسط فرشاد رومی به نگارش درآمده است. هر دو مقاله در ابتدا به شاخص‌های هفتگانه تحقق دولت اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته‌اند که در یک سخنرانی ایشان مطرح فرموده‌اند؛ این شاخص‌ها عبارت‌اند از: ۱- سلامت اعتقادی، سلامت اخلاقی و سلامت عملکردی، ۲- خدمت به خلق و روحیه خدمت، ۳- عدالت‌طلبی، ۴- سلامت اقتصادی و مبارزه با فساد، ۵- قانون‌گرایی، ۶- حکمت و خردگرایی در امور و ۷- تکیه به ظرفیت درون‌زای کشور. باتوجه به این شاخص‌ها قاعدتاً موانع تحقق دولت اسلامی مشخص می‌گردد و به عبارت بهتر اگر دولتی درصدد اجرایی کردن این شاخص‌ها باشد، عمده موانع را برطرف ساخته است. در مقاله اول که توسط عباس نوری نوشته شده است، علاوه بر شاخص‌ها، برخی از موانع تحقق دولت اسلامی نیز از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای مطرح شده است. که با توجه به تاریخ نگارش آن، بررسی بیانات تا سال ۱۳۹۶ صورت گرفته است در نتیجه کامل و جامع نمی‌باشد. همچنین در مقاله دوم که توسط فرشاد رومی نوشته شده است موانع تشکیل دولت اسلامی از دیدگاه دیگران در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به روش کتابخانه‌ای بر اساس اسناد و مقالات مرتبط با موضوع جمع‌آوری شده است و به‌طور خاص برگرفته از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای نمی‌باشد.

۲. روش‌شناسی

این پژوهش از نوع تحقیقات کیفی می‌باشد که به روش اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است. همچنین با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۰، پیرامون موضوع و همچنین متن بیانیه گام دوم، اطلاعات جمع‌آوری و طبقه‌بندی موضوعی شده است. چهارچوب مفهومی این پژوهش بر اساس آرا و نظرات آیت‌الله خامنه‌ای در نظر گرفته شده است.

۱. بیانات در اولین دیدار با اعضای هیات دولت یازدهم در تاریخ ۱۳۹۲/۰۶/۰۶

۳. مفهوم‌شناسی

۳-۱. آسیب‌شناسی

آسیب از جمله مفاهیمی است که از علم پزشکی به حوزه جامعه‌شناسی وارد شده و از همین رو در آغاز معنایی مشابه معنای آسیب در علم پزشکی از آن برداشت می‌گردید؛ یعنی جامعه و اجزای آن را موجودی زنده می‌پنداشتند و آسیب اجتماعی را نقصان یا عارضه پدیدآمده در کل پیکر جامعه تلقی می‌کردند. طبق این نگرش، جامعه نیز همچون یک سیستم ارگانیک زنده تلقی می‌شد که هر عضو آن در راستای حفظ بقا وظایفی بر عهده دارد اما این ارگانسیم به‌خاطر بروز آسیب و خلل در برخی اعضا، نمی‌تواند وظیفه یا وظایف خود را به‌نحو مطلوب به انجام رساند (عیوضی، ۱۳۸۴). دورکیم با ارائه نظریات خود در مورد پدیده خودکشی، آسیب‌شناسی یک مسئله را مبنای یک درک و دریافت عینی و بیرونی از مسئله اجتماعی تبیین کرد.

در طرف مقابل ماکس وبر آسیب‌شناسی مبتنی مکتب کنش متقابل نمادین را مطرح کرد که پیروان این رویکرد به جامعه و ساختارهای آن قائل نیستند و سیالیت دائمی کنش - واکنش‌ها و نظام معانی احاطه‌کننده آن، محور مطالعات آن‌ها را تشکیل می‌دهد. نتیجه این بحث توجه به این مسئله می‌باشد که در هرگونه فرایند آسیب‌شناسی باید سه عامل هدف، موضوع و روش را از یکدیگر تفکیک کرد؛ به‌عبارتی باید مشخص ساخت که آیا هدف از آسیب‌شناسی، مشفقانه است یا مغرضانه؟ موضوع آسیب‌شناسی کدامیک از موارد زیر را شامل می‌شود: سیاسی، اجتماعی، اقتصادی؟ و نیز روش آسیب‌شناسی چیست: هرمنوتیک (نگاه از درون) یا پوزیتیویسم (نگاه از بیرون)؟ (عیوضی، ۱۳۸۴).

در پارادایم انقلاب اسلامی، با نگاه به نوع آسیب‌شناسی امامین انقلاب، درخواهیم یافت که نوع آسیب‌شناسی آن‌ها از نوع نگاه کلان به انقلاب اسلامی و مقایسه صحیح با سایر انقلاب‌ها صورت پذیرفته است که به‌صورت مشفقانه با درنظرگرفتن دستاوردها و وجود دشمنان بیرونی، به نقد درونی و ضرورت اصلاح عیوب آن پرداخته شده است. درواقع یک نگاه منصفانه به دور از درگیرشدن در جزئیات را جهت اصلاح حرکت کلان، در نظر می‌گیرند.

آیت‌الله مصباح یزدی پیرامون آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، پیش‌فرض‌هایی را در نظر می‌گیرند، که بدون در نظر گرفتن این پیش‌فرض‌ها، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی را بی‌معنا می‌دانند. ایشان معتقد بودند: «اولین پیش‌فرض در این زمینه آن است که هرگاه سخن از آسیب‌شناسی انقلاب به میان می‌آید، به این معنا خواهد بود که انقلاب به‌صورت یک موجود زنده بالنده تصور شده است که هدف مطلوبی دارد و به‌سوی آن هدف حرکت می‌کند؛ اگر توفیق بالندگی پیدا کرد و به سمت هدف حرکت کرد، انقلابی سالم است و اگر مانعی بر سر حرکت آن پیدا شد و از پیشرفت آن جلوگیری به عمل آمد، این انقلاب بیمار و آفت‌زده است. پیش‌فرض دیگر این است که این انقلاب که یک موجود زنده و پویای متحرک است، باید برای رسیدن به هدف مطلوب از مسیر معینی حرکت کند، مسیری که دارای شرایط و ضوابطی خاص است. بنابراین، اگر این ویژگی در یک انقلاب وجود داشته باشد، انقلابی سالم خواهد بود، در غیر این‌صورت آن انقلاب بیمار است و باید علائم بیماری را مورد شناسایی قرار داد و وسایل معالجه آن را فراهم ساخت. اما وقتی کسی انقلاب را فقط یک پدیده طبیعی و جبری بداند که گاهی اوقات نوساناتی را نیز به همراه دارد، دیگر نمی‌توان انقلابی را سالم یا بیمار نامید، زیرا در اینجا یک قانون جبری تاریخی حاکم است و از این‌رو خوب و بد یا سلامت و بیماری در مورد آن صادق نیست. در بحث حاضر، پیش‌فرض دیگری نیز وجود دارد و آن این‌که هدف در اینجا آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی است، نه هر انقلابی. از این‌رو لازم است که ماهیت انقلاب اسلامی از قبل مشخص شده باشد و وجه ممیز آن نسبت به سایر حرکت‌ها و انقلاب‌ها تبیین گردیده باشد» (مصباح یزدی، ۱۳۹۲).

بنابراین در راستای گفتمان امامین انقلاب اسلامی به‌طور دقیقی، پیش‌فرض‌های آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی را تبیین کرده‌اند. اینکه انقلاب اسلامی یک موجود زنده و پویای متحرک است و هدف مشخصی دارد، همچنین مسیر رسیدن به آن هدف نیز مشخص است و از طرفی می‌بایست در پارادایم ویژگی‌ها و ماهیت انقلاب اسلامی آن را بررسی کرد.

شهید علامه مرتضی مطهری، از متفکران انقلاب اسلامی نیز یکی از راه‌های اصلی و اساسی در پیگیری اهداف و آرمان‌های نظام و جلوگیری از افول آن را توجه به

آسیب‌ها و آفات انقلاب اسلامی می‌دانست و غفلت از اهداف انقلاب به‌ویژه معنویت را از آسیب‌های اصلی برمی‌شمرد. وی همه مردم به‌خصوص کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران را از آفات و تهدیدهایی که دامن رژیم‌های طاغوتی را در برمی‌گیرد برحذر می‌داشت و دعوت می‌کرد که از آن‌ها عبرت گیرند و نسبت به حفظ اصول اساسی انقلاب اسلامی که حاصل خون هزاران شهید با آرمان‌های بلند الهی می‌باشد جدی باشند. از دید ایشان عوامل موجد نهضت همان عوامل مبغیبه آن است به‌گونه‌ای که انحراف نهضت از اهداف خود منجر به آن می‌شود که از انقلاب تنها نامش برجای بماند از این‌روست که شهید مطهری به عواملی از قبیل: «نفوذ اندیشه‌های بیگانه»، «تجددگرایی افراطی»، «رخنه فرصت‌طلبان»، «ابهام طرح‌های آینده» و... اشاراتی دارند که شایان توجه است (تقوی رفسنجانی، ۱۳۹۴).

۲-۳. دولت اسلامی، دولت انقلابی

در ادبیات گفتمانی مقام معظم رهبری هم عبارت «دولت اسلامی» و هم عبارت «دولت انقلابی» وجود دارد و در سال‌های اخیر نیز از عبارت «دولت جوان حزب‌اللهی» در بیانات خود استفاده کرده‌اند. با تدقیق در معنا و منظور ایشان از هر یک از عبارات درمی‌یابیم که در واقع هر سه عبارت در راستای تبیین یک مفهوم واحد، به کار برده شده است. ایشان در یکی از سخنرانی‌های خود، درخصوص هم‌نشینی این عبارات در مراحل پنج‌گانه انقلاب اسلامی این‌گونه می‌فرمایند که: «حالا من تعبیر به «انقلابی» کردم؛ به‌جای کلمه «انقلابی» می‌توانید کلمه «اسلامی» بگذارید؛ یعنی دولت اسلامی، جامعه اسلامی، تمدن اسلامی» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷). بنابراین در این پژوهش نیز هر آنچه دیدگاه‌های ایشان در باب دو عبارت دولت اسلامی و دولت انقلابی مطرح‌شده، گردآوری شده است.

البته این نکته لازم به ذکر است از لحاظ سیر تاریخی؛ ایشان از عبارت دولت انقلابی در سال‌های اخیر علی‌الخصوص از سال‌های ۱۳۹۷ تاکنون بیشتر در ادبیات واژگانی خود استفاده نموده‌اند^۱ و از قبل از آن، مخصوصاً در دهه ۱۳۸۰ بیشتر از

۱. در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰، نیز از عبارت «دولت انقلابی» استفاده می‌نمودند اما به معنای دولت برخاسته از انقلاب و در مورد کشورهای مختلف این عبارت را به کار می‌بردند.

عبارت دولت اسلامی در عبارات خود استفاده می‌نمودند. بنابراین در پژوهش پیش‌رو دو واژه دولت اسلامی و دولت انقلابی هم‌نشین هم می‌باشند.

۳-۳. ارکان دولت اسلامی

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای دولت اسلامی عبارت است از دولتی که کلیه جهت‌گیری‌ها و رفتارهای فردی و اجتماعی کارگزاران آن در جهت تحقق اهداف نظام اسلامی باشد و مردم آن را در واقعیت مشاهده کنند. بنابراین تعریف عملیاتی «دولت اسلامی» از نظر ایشان این‌گونه تبیین می‌شود:

«نظام اسلامی فقط شکل نیست؛ محتوایی دارد؛ یعنی کارهایی باید در واقعیت زندگی مردم انجام بگیرد. تحقق این واقعیت‌ها در زندگی مردم، مردان و عناصر مؤمن و معتقد به خودش را - که دارای صفات و خصوصیات لازم هم باشند - می‌طلبد؛ این می‌شود دولت اسلامی. دولت اسلامی شامل همه کارگزاران نظام اسلامی است؛ نه فقط قوه مجریه؛ یعنی حکومت‌گران و خدمت‌گزاران عمومی. این‌ها باید جهت‌گیری‌ها و رفتار اجتماعی و رفتار فردی خود و رابطه‌شان با مردم را با معیارهای اسلامی تطبیق دهند تا بتوانند به آن اهداف برسند. بعد هم باید آن جهت‌گیری‌ها را مد نظر خودشان قرار دهند و به سرعت به سمت آن جهت‌گیری‌ها حرکت کنند؛ این می‌شود دولت اسلامی» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۴).

بنابراین دولتی، دولت اسلامی است که نیروی انسانی آن، معیارهای اسلامی در تمام شئون رفتاری آن‌ها یا تجلی‌یافته باشد و یا در جهت آن رسیدن به آن تلاش داشته باشند. به عبارت دیگر دولتی انقلابی است که نیروی انسانی انقلابی داشته باشد. همچنین در بیاناتی دیگر این‌گونه می‌فرمایند که: «مسئولان و دولتمردان باید خودشان را با ضوابط و شرایطی که متعلق به یک مسئول دولت اسلامی است، تطبیق دهند. یا چنان افرادی (اگر هستند) سرکار بیایند یا اگر ناقص‌اند، خودشان را به سمت کمال در آن جهت حرکت دهند و پیش ببرند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۹).

ایشان علاوه بر توجه به بُعد نیروی انسانی دولت اسلامی، به بُعد ساختاری آن نیز تأکید دارند و می‌فرمایند:

«منظور از دولت اسلامی این است که بر اساس آنچه در دوره تعیین نظام اسلامی به وجود آمد، یک قانون اساسی درست شد؛ نهادها و بنیان‌های اداره کشور و مدیریت کشور معین شد. این مجموعه نهادهای مدیریتی، دولت اسلامی است. در اینجا منظور از دولت، فقط قوه مجریه نیست؛ یعنی مجموع دستگاه‌های مدیریتی کشور که اداره یک کشور را برعهده دارند؛ ... دولت اسلامی، یعنی سازوکارها و نهادسازی‌های لازم برای ایجاد آن جامعه اسلامی» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰).

بنابراین تشکیل دولت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای از دو رکن برخوردار است. نخست: انطباق اخلاق و رفتار و منش کارگزاران و ویژگی‌های مسئولان با ارزش‌های اسلامی. رکن بعدی دولت اسلامی عبارت است از اینکه علاوه بر ویژگی‌های کارگزاران، روش‌ها و ساختارهای اداره کشور نیز که بنا است کارگزاران نظام در قالب این ساختارها و روش‌ها به ارائه خدمت به مردم بپردازند نیز اسلامی شوند.

هرچند ایشان معتقدند تحقق دولت اسلامی به معنای حقیقی در زمان انسان کامل و وجود معصوم، تحقق می‌یابد اما درعین حال معتقدند که: «همه ما انسان‌های ناقصی هستیم. ما به‌قدر توان و تلاش خود می‌خواهیم مجموعه کارگزاران حکومت را - که خودمان هم جزء آن‌ها هستیم - به نقطه‌ای برسانیم که با نصاب جمهوری اسلامی تطبیق کند. ما می‌خواهیم خود را به حد نصاب نزدیک کنیم (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۴).

۴. موانع تشکیل دولت انقلابی

۴-۱. موانع درونی تشکیل انقلاب اسلامی

به‌طور کلی با بررسی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای می‌توان، موانع درونی ذیل را برای تحقق دولت انقلابی مطرح کرد:

۴-۱-۱. ایستایی، تنبلی و بی‌ارادگی

سستی و کندی مسئولان و کارگزاران باعث عدم پیشرفت و خوش‌بینی مردم به مسئولان و در نتیجه عدم کارآمد دانستن دولت اسلامی می‌شود. آیت‌الله خامنه‌ای در این باره می‌فرماید:

«امروز وظیفه بزرگی بر دوش مسئولان است و آن این است که این نعمت عظیم خداوندی را که به آن‌ها داده شده - نعمت خدمت به مردم - شکرگزاری کنند و متوجه باشند که دشمن پشت سر است. آینده هم آینده خوبی است؛ حرم در پیش است و حرامی در پس! اگر حرکت کنید، به اهداف والا خواهید رسید؛ اما اگر خدای نکرده سستی و تنبلی و کندی و بدعملی کنیم، مورد تهاجم دشمن قرار خواهیم گرفت؛ حدّ وسط ندارد. امروز تلاش همه‌جانبه، وظیفه مضاعف و بزرگی است که بر دوش همه ماست» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۰).

همچنین در جای دیگر در راستای تبیین موانع و مشکلات درونی می‌فرمایند: «یکی از موانع، بی‌ارادگی است؛ یکی از موانع، تنبلی است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰).

۴-۱-۲. عدم تقوا و هوی پرستی

آیت‌الله خامنه‌ای در سخنرانی با کارگزاران نظام بعد از تبیین ویژگی دولت اسلامی این‌گونه به مسئولان توصیه می‌فرماید که:

«هرکدام از شما تلاش کنید برای این مسئولیت‌ها خودتان را با الگوی اسلامی منطبق سازید؛ یعنی دینتان، تقوایتان، رعایتتان نسبت به حال مردم، رعایتتان نسبت به شرع، رعایتتان نسبت به بیت‌المال، اجتنابتان از خودخواهی‌ها و خودپرستی‌ها و رفیق‌بازی‌ها و قوم‌و خویش‌پرستی‌ها و اجتنابتان از تنبلی و بی‌کاری و بی‌عملی و هوی و هوس و این چیزها مطابق با الگوی اسلام باشد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۹).

هم‌چنین در ادامه با تأکید بر هوی‌پرستی، این عامل را بالاترین خطر برای گمراهی افراد برای طی مسیر جهاد فی سبیل الله می‌دانند و می‌فرمایند:

«آن‌آخوف ما اخاف علیکم اثنان اتّباع الهوی و طول الأمل»^۱. خطر عمده دو چیز است: اول، هوس‌پرستی و هوی‌پرستی است. تعجب نکنید؛ از همه خطرها بالاتر، همان هوای نفسی است که در دل ماست؛ «آن‌آعدی عدوّک نفسک الّتی بین جنبیک»^۲؛ از همه دشمن‌ها دشمن‌تر، همان نفس، همان «من» و همان خودی است که در وجود توست؛ آن منیّتی که همه‌چیز را برای خود می‌خواهد. اینجا هم از زبان پیغمبر همین را می‌فرماید: «آن‌آخوف ما اخاف علیکم اثنان اتّباع الهوی و طول الأمل

۱. خصال: ۵۱

۲. بحارالانوار، ج ۷۰، ۳۶

فَأَمَّا اتِّبَاعَ الْهَوَىٰ فَيَصِدُّ عَنِ الْحَقِّ»^۱؛ یعنی پیروی از هوای نفس، شما را از راه خدا گمراه می‌کند. غالب این گمراهی‌ها به خاطر هوای نفس است. البته ما برای خودمان هزار رقم توجیه درست می‌کنیم، برای این‌که از راه خدا منحرف شویم و حرف و عملمان غیر از آن چیزی باشد که شرع و دین برای ما معین کرده است. هوای نفس خصوصیتش این است که شما را از سبیل‌الله - که جهاد در سبیل‌الله لازم است - گمراه می‌کند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۹).

۴-۱-۳. سستی در بینش و ایمان انقلابی

سستی در بینش انقلابی، از آن دسته موانعی می‌باشد که هم می‌تواند به‌صورت فردی در افراد کارگزار دولتی به وجود آید و هم می‌تواند به‌صورت ساختاری بر نهادهای و سازوکارهای دولتی بروز پیدا کند. آیت‌الله خامنه‌ای از مهم‌ترین نقاط ضعف مسئولان را مجذوب‌شدن برخی از مسئولان به بینش‌های لیبرال دموکراسی غربی می‌داند و می‌فرماید:

«یکی مسئله سستی بینش و ایمان انقلابی و اسلامی در بعضی از مسئولان است. این‌ها مجذوب نسخه‌های سیاسی غرب‌اند؛ آن‌هم نسخه‌های غلط از آب درآمده. لیبرال دموکراسی غرب که یک روز گفته می‌شد اوج تکامل فکر و عمل انسان است و بالاتر از آن چیزی وجود ندارد - که به نظر من خود این حرف نشانه کوتاه‌فکری است که آدم نقطه‌ای را پیدا کند و بگوید از این بالاتر ممکن نیست انسان حرکت کند؛ نه انسان در حرکت خود بی‌نهایت است... فلان مسئول ما که به برکت انقلاب اسلامی عزت و احترامی پیدا کرده و به خاطر اظهار طرفداری از اسلام و امام و انقلاب، ممکن است چهار نفر به او احترامی بگذارند، ناگهان طرفدار لیبرال دموکراسی غربی بشود که نقطه مقابل مردم‌سالاری اسلامی است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۰).

۴-۱-۴. خودباختگی و عدم اعتماد به نفس

از نظر آیت‌الله خامنه‌ای عدم اعتماد به نفس در مقابل دشمن، بیماری مزمن امت‌های اسلامی در طول تاریخ بوده است. در همین راستا در پیام خود به کنگره حج این چنین خطرهای در کمین سرمایه امت اسلامی بیان می‌کنند:

«بزرگ‌ترین این خطرها یکی خطر درونی است و دیگری خطری از بیرون. خطر درونی که دشمن قدیمی امت اسلامی است همان کج‌فهمی و جمود و تحجر، یا خودباختگی و التقاط، یا نومیدی و ضعف نفس، یا تردید و وسوسه فکری، و یا مجموعه‌ای از این‌ها و امثال آن است. ملت رشید و پیشرو ایران به رهبری امام راحل، دشمن درونی را شکست داد و بر آن فائق آمد تا توانست در جبهه‌های سیاسی و نظامی پیروز شود و نظام جمهوری اسلامی را در کشور خود مستقر و در مدت بیست سال در راه آن مجاهدت کند ولی تا دشمن بیرونی در مقابله با اسلام و جمهوری اسلامی فعال است، خطر سر برآوردن آن دشمن درونی نیز همواره هست و مسئولان نظام اسلامی در ایران، این را خطری بالقوه بزرگ و جدی می‌شمارند. آنچه ما آن را تهاجم فرهنگی دشمن می‌نامیم و پیوسته مردم هوشیار خود و بیش از همه جوانان را به مجاهدت در برابر آن فرامی‌خوانیم، همانا کوشش همه‌جانبه دشمنان ما با استفاده از همه ابزارهای تبلیغی و خبری و سیاسی و امنیتی برای برانگیختن همین دشمن درونی است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۷).

پس با توجه به بیانات ایشان در نتیجه این نکته قابل توجه هست این عدم اعتماد به نفس هم منشأ درونی دارد هم منشأ بیرونی. اما در این صحبت ایشان بیشتر جنبه عدم اعتماد به نفس عمومی کل امت اسلامی مد نظر دارند اما در جای دیگر عدم متکی به نفس نبودن دولت‌ها در مقابل دشمنان این‌گونه مذمت می‌کنند:

«هر دولتی در ایران اسلامی که به مردم خود تکیه نداشته باشد، مشروع نیست. آن مسئولی که خواست دشمن را بر خواست ملت ترجیح بدهد، در مقابل دشمن ضعف نشان بدهد و حاضر باشد ضعف خود را بر ملت تحمیل کند، از مردم نیست؛ مردم چنین مسئول و دولت‌مداری را قبول ندارند. ملت ایران، قوی و شجاع است. هر کس می‌خواهد با این ملت و برای این ملت کار کند، باید دارای شجاعت، تدبیر، قوت قلب و در مقابل دشمنان دارای اعتماد به نفس باشد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۳).

۴-۱-۵. مواضع انفعالی در مقابل دشمنان

آیت‌الله خامنه‌ای سیاست‌های انفعالی را سیاست غلطی می‌دانند و معتقدند سیاست‌های انفعالی که موجب ایجاد ضعف در مقابل دشمنان شود، انقلاب اسلامی را به آرمان‌های خود نخواهند رساند و در این باره می‌فرمایند:

«مقابل دشمن به انفعال دچار نشدن. این خیلی مهم است که انسان در مقابل دشمن، دچار انفعال نشود. تمام سعی امروز دنیای مادی مستکبر - یعنی همین دولت‌های استکباری که زمام مسائل اقتصاد و تسلیحات عالم و حتی در موارد بسیاری، فرهنگ خیلی از کشورها را هم در دست دارند - این است که هر جا مقاومتی هست، آن را از طریق منفعل کردن خرد کنند. انفعال در مقابل دشمن، غلط‌ترین کار و بزرگ‌ترین اشتباه است... امروز از لحاظ فرهنگی و سیاسی، بیشترین تکیه آن‌ها این است. راجع به قضیه زن جنجال درست می‌کنند؛ راجع به حقوق بشر جنجال درست می‌کنند؛ راجع به مسئله دموکراسی جنجال درست می‌کنند؛ راجع به مسئله نهضت‌های آزادی‌بخش جنجال درست می‌کنند، برای این که طرف مقابل را دچار انفعال کنند. بزرگ‌ترین اشتباه این است که ما در این قضایایی که آن‌ها جنجال درست می‌کنند، طوری حرف بزنیم که بخواهیم آن‌ها را راضی کنیم. این، همان انفعال است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۶).

ایشان همچنین در جای دیگری خطاب به جوانان می‌فرمایند: «شما در وسط میدان کارزارید، یک کارزار همه‌جانبه عظیم؛ این کارزار را باید احساس کنید، طرف مقابل را باید بشناسید و این جور، تکلیف همه ما معین می‌شود. نظام، بدون مشی انقلابی ارزشی ندارد؛ واقعاً ارزشی ندارد. نظام، اگر چنانچه مشی انقلابی نداشته باشد، به آن آرمان‌ها نخواهد رسید، به دنبال آن آرمان‌ها نخواهد بود و با آن رژیم‌های گذشته کشور هم هیچ تفاوتی نخواهد داشت و ارزشی ندارد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

۴-۱-۶. بی‌صبری

آیت‌الله خامنه‌ای معتقدند همان‌طور که خشم انقلابی باید وجود داشته باشد، صبر انقلابی نیز مؤلفه بسیار مهمی است و در یکی از دیدارهای خود خطاب به دانشجویان، بی‌صبری را از مشکلات و موانع درونی این‌گونه برمی‌شمردند:

«یکی از موانع، بی‌صبری است. بی‌صبری؛ باباجان! این غذا را وقتی شما سر بار گذاشتید، نمی‌شود که به مجرد اینکه آتش زیر غذا را روشن کردید، بنا کنید پا به هم کوفتن که من غذا می‌خواهم! خوب باید صبر کنید تا بپزد. گاهی اوقات این جوری است؛ بعضی از فعالیت‌هایی که برادرها و خواهرهای خوب انقلابی یک‌جایی انجام

می‌دهند، ناشی از صبور نبودن است؛ صبوری لازم است؛ صبر هم یکی از خصلت‌های انقلابی است. بله، خشم انقلابی داریم اما صبر انقلابی هم داریم که مظهر اکمل عدالت، امیرالمؤمنین است دیگر از او عادل‌تر که نداریم، اما امیرالمؤمنین هم یک جاهایی صبر کرد؛ تاریخ زندگی امیرالمؤمنین را می‌بینید دیگر یک‌جا می‌گویند: فَصَبْرَتْ وَ فِي الْعَيْنِ قَدَىٰ وَ فِي الْحَلْقِ شَجَا؛ یک‌جا هم در مقابل فشار خوارج و مانند این‌ها در جنگ صفین صبر می‌کند و به حکمیت تن می‌دهد؛ پس یک جاهایی صبر ضروری است، لازم است؛ یک جاهایی صبر، [از روی] ناچاری است، یک جاهایی هم نه، ناچاری نیست اما لازم است که انسان این صبر را انجام بدهد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

۴-۱-۷. عدم فهم شناخت محیط

از منظر ایشان شناخت محیط از ضروریات است چراکه عدم شناخت باعث حرکت غلط می‌شود و در این باره اینطور تبیین می‌فرمایند:

«درست نشناختن محیط؛ این هم یکی از موانع کار است. بعضی‌ها هستند محیط را درست نمی‌شناسند؛ وقتی ما محیط را نشناختیم، احتمال خطا و اشتباه برایمان زیاد است؛ وقتی که جنگاور و رزم‌آور ندانست کجا قرار دارد، دشمن کجا است، دوست کجا است، ممکن است سر اسلحه‌اش را به‌طرف دوست بگیرد، به خیال اینکه دارد به دشمن شلیک می‌کند؛ محیط را باید شناخت، جبهه‌بندی‌ها را باید دید، باید شناخت. بعضی از کارهایی که بعضی‌ها می‌کنند، مثل همین شخصی است که گفتم در سنگر خوابش برده، حالا بیدار شده و می‌بیند صدای تق‌وتوق می‌آید، نمی‌داند دشمن کدام طرف است، دوست کدام طرف است، همین‌طور بی‌هوا توپخانه را یا خمپاره را یا تفنگ را آتش می‌کند به یک سمتی؛ اتفاقاً به سمت دوست شلیک می‌شود. بعضی‌ها کارشان این‌جوری است؛ نمی‌فهمند با چه کسی دارند مبارزه می‌کنند؛ بنابراین شناخت محیط خیلی لازم است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

۴-۱-۸. بدبینی و بی‌اعتمادی به مسئولان و سوءظن

بدبینی و سوءظن مدام مردم به مسئولان، باعث دلسردی مسئولین می‌شود از طرفی ایجاد تشکیک در مورد صحت هر کار و گزارشی که از سوی دولتمردان انجام می‌شود

موجب ایجاد بی‌اعتمادی می‌شود. آیت‌الله خامنه‌ای درباره چنین افرادی که همیشه انتقاد می‌کنند این‌گونه می‌فرماید:

«یک چیزی که ضد حالت اعتماد مردم است، این است که افرادی علیه قوه - چه این قوه، چه قوه مجریه یا قوه مقننه - بنا کنند تشکیک کردن. عادت بدی پیدا شده است - البته این جدید هم نیست، این‌ها همیشه بوده است؛ اما خوب، حالا چون وسایل ارتباط جمعی متکثر است، همه‌گیر است، فراگیر است، بیشتر خود را نشان می‌دهد - این عادت بد، تشکیک کردن در گزارش‌هاست. نمی‌شود زحمات یک مجموعه انسانی فعال را با یکان قلت بیجا و القای شبهه بی‌مورد، همه را انسان زیر پا له کند؛ این غلط است. البته جلوی حرف کسانی که اختیار حرف زدن خود را ندارند، نمی‌شود گرفت؛ اما مسئولان متوجه باشند. رسانه‌هایی که احساس مسئولیت می‌کنند، متوجه باشند؛ بی‌دلیل گزارش‌های رسمی مسئولان برجسته نظام را زیر سؤال نبرند. هم در قوه قضاییه این حرف هست، هم در قوه مجریه این حرف هست، هم در قوه مقننه این حرف هست. زیر سؤال بردن فعالیت‌ها، زحمات را ضایع می‌کند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰).

۴-۱-۹. عدم فهم درست مسائل کشور

عدم شناخت مسائل کشور و عدم استفاده از نظرات نخبگانی از موانعی دیگری است که ایشان این‌گونه تبیین می‌فرمایند: «یکی درست نفهمیدن مسئله است؛ عدم فهم درست مسائل کشور و مسئله کشور، مسئله انقلاب؛ این شما دانشجویان را و عناصر فکری را موظف می‌کند که روی این مسئله کار کنید. یکی از برادران عزیز به من گفتند که سفارش کنید عناصر فکری با دانشجویها کار کنند؛ بله، حتماً لازم است این کار انجام بگیرد؛ چه از حوزه، چه از دانشگاه، عناصر مؤمن انقلابی صاحب‌فکر؛ و خود شماها دنبالش بروید و خود شماها فکر کنید؛ بنابراین درست نفهمیدن مسئله یکی [از موانع است]» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

۴-۱-۱۰. پرداختن چیزهای گمراه‌کننده (مثل اختلافات و حواشی)

سرگرم‌شدن به حواشی و اختلافات درونی مانع حرکت دولت در مسیر اصلی خود می‌شود، آیت‌الله خامنه‌ای در این مورد می‌فرماید:

«یکی از موانع، سرگرمی به چیزهای خراب‌کننده و ویران‌کننده و گمراه‌کننده است؛ مثل اختلافات سر چیزهای بیخودی. اختلافات کوچک و بهانه‌های کوچک، گاهی مایه اختلافات بزرگ می‌شود؛ مثل حواشی‌ای که وجود دارد. سال گذشته به نظر من در همین جلسه بود یا یک جلسه‌ای شبیه این در ماه رمضان بود که به یک حاشیه‌ای اشاره کردم که مال آن وقت بود. حاشیه‌ای که امروز به نظر من بیشتر از متن، ما را به خودش سرگرم کرده، همین مسئله فضای مجازی و فلان شبکه پیام‌رسان و از این [قبیل] چیزها است؛ این‌ها «حاشیه‌ای» است. خب یک کاری باید انجام بگیرد، یک کاری هم دارد انجام می‌گیرد؛ این پرداختن افراطی به آن - از آن طرف یک‌جور، از طرف مقابل یک‌جور- همان حواشی است؛ غافل شدن از کار اصلی است. بنابراین این‌ها موانع درونی است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

۴-۲. موانع بیرونی تشکیل دولت انقلابی

۴-۲-۱. جنگ روانی و تزریق ناامیدی

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای از ابتدای حرکت انقلاب اسلامی، همواره دشمن در تلاش بوده است تا با ایجاد یاس و ناامیدی و دلسرد کردن به حرکت انقلاب اسلامی، مانع پیشرفت و رسیدن به اهداف متعالی خودش شود. ایجاد شبهه، ناامید جلوه‌دادن مردم و سیاه‌نمایی از جمله شگردهایی است که دشمن در پیش گرفته و در سال‌های اخیر با گسترش رسانه‌های نوین، به‌نوعی وارد جنگ روایت‌ها و ادراک برای مردم شده است. ایشان در تبیین این موضع بارها در سخنرانی‌های خود تأکید فرموده‌اند که تزریق ناامیدی از کارهای اصلی دشمن در جهت جنگ روانی می‌باشد. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«موانع بیرونی هم داریم؛ عمده موانع بیرونی، تزریق ناامیدی، القای ناتوانی و مانند این‌ها است. اینکه «نمی‌شود، فایده ندارد، نمی‌توانید» الان مرتباً دارد - به قول شماها من نمی‌خواهم تعبیرات فرنگی به کار ببرم، اما اینجا ناچارم - پمپاژ می‌شود، به‌طور دائم دارد تزریق می‌شود؛ هم احساس ناامیدی، هم احساس ناتوانی. تبیین‌های دروغ؛ مسائلی را تبیین می‌کنند، تبیین‌های خلاف واقع. تحریف حقایق تاریخی؛ البته این مال حالا نیست، چند سال است یک حرکت مودیانه‌ای شروع شده در تطهیر

رژیم طاغوت، رژیم پهلوی. حالا ای‌کاش یک‌چیزی بود که قابل تطهیر بود، قابل تطهیر هم نیست» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷).

بنابراین به‌طور خلاصه سرفصل‌های جنگ روانی دشمن از منظر ایشان موارد ذیل

می‌باشد:

- ❖ تزریق ناامیدی؛
- ❖ القای ناتوانی؛
- ❖ تبیین‌های دروغ؛
- ❖ تحریف حقایق تاریخی؛
- ❖ ایجاد موانع عملی (مثل تحریم و کارشکنی‌های گوناگون)؛
- ❖ پیروزی‌ها را شکست معرفی کردن؛
- ❖ ضعف‌های کوچک را بزرگ معرفی کردن (بزرگ‌نمایی مشکلات)؛
- ❖ ضعف‌های مدیریتی را منتسب به‌نظام کردن؛
- ❖ مردم‌سالاری جامع را دیکتاتوری معرفی کردن؛
- ❖ جداسازی مردم از نظام اسلامی (مردم را در مقابل نظام قرار دادن).

ایشان در متن بیانیه گام دوم نیز به این موارد اشاره‌ای دارند که در بخش بعدی

مقاله به آن پرداخته خواهد شد.

۴-۲-۲. نفوذ

از منظر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، نفوذ از کلیدی‌ترین و اساسی‌ترین حربه‌های دشمن علیه انقلاب اسلامی و حرکت او و تأثیری که بر سایر کشورها و دولت‌ها خواهد گذاشت می‌باشد. چراکه دشمن با نفوذ درصدد ایجاد استحاله در مبانی اصلی آن است تا جایی که از نظام انقلاب اسلامی فقط پوسته‌ای بماند. ایشان اخیراً به‌صراحت از تلاش دشمنان علی‌الخصوص آمریکا و انگلیس در کشور اعلام می‌کنند و اخیراً این‌گونه فرمودند که:

«به نظر ما سلاح اصلی آمریکا در این منطقه که ما در جمهوری اسلامی مراقب این معانی هستیم، نفوذ است - نفوذ در مراکز حسّاس و تصمیم‌گیر - ایجاد تفرقه است، ایجاد تزلزل در عزم ملّت‌ها است، ایجاد بی‌اعتمادی میان ملّت‌ها، میان ملّت‌ها و دولت‌ها، دستکاری در محاسبات تصمیم‌گیران و وانمودکردن اینکه حلال

مشکلات این است که زیر پرچم آمریکا بروید و تسلیم آمریکا بشوید و حرف آمریکا را قبول نکنید، هر چه او گفت عمل کنید و گوش کنید، این حلال مشکلات است؛ این را در ذهنیت تصمیم‌گیران ملت‌های اسلامی و کشورهای اسلامی می‌خواهند وارد کنند؛ سلاح‌های آن‌ها این‌ها است که از سلاح‌های سخت و سلاح‌های نظامی خطرناک‌تر است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸).

۴-۲-۳. تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی، سیاسی و نظامی

«هدف دشمنان ملت ایران این است که نگذارند این کشور و این ملت به جایگاه شایسته خودش، آن جایگاه تمدنی، برسد؛ [چون] احساس کرده‌اند که این حرکت در کشور آغاز شده؛ تحریم‌ها به خاطر این است. بله، بنده هم عقیده‌ام این است که هدف تحریم‌ها مسئله هسته‌ای فقط نیست، مسئله حقوق بشر هم نیست، مسئله تروریسم هم نیست. مسئله یک محاسبه بسیار بالاتر و فراتر از این حرف‌ها است؛ یعنی یک ملتی، یک حرکتی، یک هویتی به وجود آمده است مبتنی بر منابعی درست نقطه مقابل مبادی نظام استکبار و نظام ظلم و انظلام؛ نمی‌خواهند این به جایی برسد؛ ما در یک چنین موقعیتی هستیم؛ ما در یک چنین جایگاهی هستیم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۴).

آیت‌الله خامنه‌ای در جای دیگر مورد فشارهای اقتصادی این‌طور می‌فرماید:

«دشمنان ما صریحاً می‌گویند که هدفشان از فشارهای اقتصادی یک هدف سیاسی است. هدف آن‌ها این است که مردم ایران را در مقابل نظام اسلامی قرار بدهند؛ توجه بفرمایید؛ البته بله، «مرگ بر آمریکا»، چون آمریکا آن عامل اصلی این فشارها است و خودشان هم اصرار دارند بر اینکه متمرکز بشوند روی اقتصاد ملت عزیز ما. هدفشان چیست؟ هدف این است که مردم را در مقابل دستگاه قرار بدهند؛ این را صریحاً می‌گویند که می‌خواهیم فشار اقتصادی بیاوریم تا وضعیت مردم سخت بشود و مردم وادار به اعتراض بشوند در مقابل دولت و در مقابل نظام اسلامی. این را صریحاً می‌گویند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۴).

همچنین ایشان در مورد فشارهای نظامی این‌گونه حرکت دشمن را تبیین می‌فرماید:

«یکی از کارهایی که علیه اغلب کشورهای مستقل، از طرف استکبار به کاررفته، این است که از طرف مرزها به اینها فشار نظامی بیاورند تا با مشغول کردن و گرفتن منابع مالی و انسانی آنها، مانع رسیدن آن کشورها به هدفها و آرمان‌هایی شوند که برای خود تعریف کرده‌اند. این، نقشه طراحی شده دشمن علیه ما بود» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۲).

آخرین مرحله از تلاش‌های دشمنان را شاید می‌توان به همین مورد اشاره کرد که با ایجاد فشارهای حداکثری در ابعاد مختلف اعم از بین‌المللی (فشار از طریق سازمان‌های بین‌المللی)، سیاسی و اقتصادی به یک ملت آنها را وادار کنند که دست از ارزش‌های خود بردارند و به آنچه آنها می‌خواهند تن بدهند و به قول معروف عطای تشکیل یک دولت اسلامی دارای استقلال، دولتی که به استکباران دنیا باج نمی‌دهد و درعین حال کارآمد و موفق باشد به لقایش ببخشند.

۵. تحقق دولت انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

از زمان صدور بیانیه گام دوم توسط آیت‌الله خامنه‌ای در چهلمین سالگرد انقلاب اسلامی، نقشه راه انقلاب اسلامی بار دیگر تبیین دقیق‌تر و به‌روزتری پیدا کرد. ایشان با ترسیم مسیر طی شده، بیان دستاوردها و وضعیت کنونی، راهبردهایی را برای افق گام دوم انقلاب در ساحت‌های مختلف خطاب به جوانان تبیین کردند. مسئله دولت اسلامی در متن بیانیه به‌صراحت اشاره نشده است. بلکه در متن بیانیه سخن از ورود انقلاب اسلامی به مرحله دوم خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی به میان آورده می‌شود. در نتیجه این پرسش را مطرح می‌سازد که باتوجه به بیانات قبلی ایشان مبنی بر مراحل ۵ گانه، آیا خودسازی جای خود را به دولت‌سازی داده است؟

حجت‌الاسلام علی ذوعلم در مجموع کتاب‌های خود پیرامون بیانیه گام دوم، این پرسش را این‌گونه پاسخ می‌دهد:

«نخست اینکه در جامعه‌سازی هرچند نقش دولت و حاکمیت - به‌ویژه در روزگار ما - نقش برجسته و محوری دارد، لیکن بدون خودسازی به معنای جامع و عمیق آن، جامعه‌سازی اسلامی مطلوب محقق نخواهد شد. از طرفی تا دولت، اسلامی نشود، جامعه، اسلامی نخواهد شد. دوم آنکه پاسخی که به چرایی مطرح‌شدن خودسازی به‌جای دولت‌سازی در بیانیه می‌توان داد، این است که برای تحقق عینی دولت

اسلامی باید مد نظر باشد، و آن حقیقت، عاملیت انسان و نقش اساسی معرفت، اراده، انگیزه و عمل انسان‌ها در شکل‌دهی به ساختارها و فرایندهای کلان حاکمیتی است» (ذوعلم، ۱۴۰۰: ۳۳).

در نتیجه مرحله دولت اسلامی در متن بیانیه گام دوم حذف نشده است بلکه، مراحل رسیدن انقلاب اسلامی در سه مرحله کلان‌تر یعنی، خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی، جمع شده است. آیت‌الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی یک شاخص مهم آسیب‌شناسانه به صورت کلی بعد از دستاوردهای چهار ساله برای انقلاب اسلامی مطرح می‌فرمایند و آن شاخص «بی‌توجهی به شعارهای انقلاب» در برخی از برهه‌ها می‌باشد که در این باره می‌فرمایند:

«بسی ویژگی‌های افتخارآمیز دیگر که همگی محصول انقلاب و نتیجه جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی است. و بدانید که اگر بی‌توجهی به شعارهای انقلاب و غفلت از جریان انقلابی در برهه‌هایی از تاریخ چهار ساله نمی‌بود - که متأسفانه بود و خسارت‌بار هم بود- بی‌شک دستاوردهای انقلاب از این بسی بیشتر و کشور در مسیر رسیدن به آرمان‌های بزرگ بسی جلوتر بود و بسیاری از مشکلات کنونی وجود نمی‌داشت.» همچنین ایشان در جای دیگری به یک شاخص آسیب‌شناسانه دیگری اشاره می‌فرمایند و آن «روی‌گردانی از ارزش‌های دینی» است که در نتیجه آن دل‌زدگی در جامعه را به وجود می‌آورد و مسئولین در وهله اول، با روی‌گردانی از ارزش‌های دینی به وجود آورنده این دل‌زدگی هستند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «هرگز نمی‌توان مردمی را تصوّر کرد که از این چشم‌اندازهای مبارک دل‌زده شوند. هرگاه دل‌زدگی پیش آمده، از روی‌گردانی مسئولان از این ارزش‌های دینی بوده است و نه از پابندی به آن‌ها و کوشش برای تحقق آن‌ها.» یکی از کلیدی‌ترین شاخص‌های آسیب‌زننده مهم و پیش روی انقلاب اسلامی د «ر گام دوم انقلاب اسلامی که ایشان در بیانیه به آن پرداخته‌اند، مسئله «ناامیدی» می‌باشد. ایشان می‌فرمایند:

«اما پیش از همه چیز، نخستین توصیه من امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسی همه قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. آنچه می‌گوییم یک امید صادق و متکی به واقعیت‌های عینی است. این‌جانب همواره از امید کاذب و

فریبنده دوری جسته‌ام، اما خود و همه را از نومیدی بی‌جا و ترس کاذب نیز برحذر داشته‌ام و برحذر می‌دارم.» و در ادامه سیاست‌های تبلیغی دشمن در جنگ نرم و القای ناامیدی را این‌گونه برمی‌شمارند:

- ❖ مایوس‌سازی مردم و حتی مسئولان و مدیران ما از آینده؛
- ❖ خبرهای دروغ؛
- ❖ تحلیل‌های مغرضانه؛
- ❖ وارونه نشان دادن واقعیت‌ها؛
- ❖ پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش؛
- ❖ بزرگ کردن عیوب کوچک؛
- ❖ کوچک نشان دادن یا انکار محسنات بزرگ.

ایشان این سیاست‌ها را با عنوان «فعال‌ترین» برنامه‌های دشمن نام می‌برند که در ادامه می‌فرمایند: «(این‌ها) برنامه همیشگی هزاران رسانه صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملت ایران است؛ و البته دنباله‌های آنان در داخل کشور نیز قابل مشاهده‌اند که با استفاده از آزادی‌ها در خدمت دشمن حرکت می‌کنند.» در نتیجه به‌طور خلاصه در بیانیه گام دوم می‌توان در راستای دستیابی به شاخص‌های آسیب شناسانه در رسیدن انقلاب اسلامی به اهداف خود، به موارد ذیل اشاره کرد:

الف) بی‌توجهی به ارزش‌های انقلابی؛

ب) روی‌گردانی از ارزش‌های دینی؛

ج) ناامیدی.

به‌عبارت‌دیگر توجه نکردن به این شاخص‌ها که مانع رسیدن انقلاب اسلامی به اهداف خود می‌شود، در نتیجه جزء موانع تشکیل دولت انقلابی به‌عنوان مراحل ذیل این اهداف نیز، خواهد بود.

نتیجه‌گیری

به‌طور خلاصه آنچه به‌عنوان موانع درونی و بیرونی تحقق دولت انقلابی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مطرح شد، در مدل ذیل آورده شده است:

شکل شماره ۱: موانع درونی تحقق دولت اسلامی

شکل شماره ۲: موانع بیرونی تحقق دولت

در این پژوهش سعی شد، موارد اصلی و کلان آسیب‌ها و موانع در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای احصا شود.

با توجه به آنچه در این پژوهش مطرح شد موانع داخلی و درونی کفه سنگین‌تری نسبت به موانع بیرونی دارد چراکه اگر یک نظام و دولت اسلامی از داخل متشکل از نیروهای باایمان، متعهد و انقلابی باشد، مقابله با موانع بیرونی کار آسان‌تری خواهد بود.

همان‌طور که در متن بیانیه گام دوم نیز آیت‌الله خامنه‌ای «خودسازی» را مهم‌ترین خط‌مشی برای نقشه راهبردی آینده انقلاب و رسیدن به هدف غایی آن یعنی تمدن اسلامی برشمردند. البته کفه موانع بیرونی به علت آنکه هر یک از تهدیدات و نقشه‌های دشمن تمام‌عیار و همه‌جانبه بوده است، نیز سنگینی قابل توجهی دارد.

نکته قابل توجه‌ای با نگاهی در تاریخ دولت‌های پس از انقلاب اسلامی به دست می‌آید و آن این است که علاوه بر عنصر نیروی انسانی و عدم کادرسازی نیروهای انقلابی، وجود خط‌مشی دوگانه از ابتدای انقلاب نیز از موانع تشکیل دولت انقلابی بوده است. این مسئله را شهید آیت‌الله بهشتی نیز در همان سال‌های اول انقلاب و وجود یک دوگانگی در بدنه نظام اسلامی در نامه خصوصی خود به امام خمینی (ره) مطرح می‌کنند: «یک بینش معتقد و ملتزم به فقاہت و اجتهاد، اجتهادی که در عین زنده‌بودن و پویا بودن، باید سخت ملتزم به وحی و تعهد در برابر کتاب و سنت باشد، بینش دیگر در پی اندیشه‌ها و برداشت‌های بینابین، که نه به کلی از وحی بریده است و نه آن‌چنان که باید و شاید در برابر آن متعهد و پایبند.» که ایشان معتقدند درنهایت اگر این دو بینش در اداره امور جمهوری اسلامی ادامه یابد، نه کارهای جاری مردم سروسامان پیدا می‌کند، نه مشکلات موجود دینی، فرهنگی، اخلاقیات اجتماعی و اقتصادی این مردم رنج‌دیده و محروم و ایثارگر با سرعت و قاطعیت کافی حل می‌شود و نه می‌توان برای آینده طرح‌های اصیل اسلامی ریخت و به مرحله عمل درآورد.

با توجه به اینکه این نامه مربوط به سال ۱۳۵۹ و زمان ریاست جمهوری بنی‌صدر می‌باشد اما هنوز این دو بینش و دوگانگی در میان مسئولان و کارگزاران کشور وجود دارد مخصوصاً در نهادهای تصمیم‌ساز که خط فکری ساختارهای موجود در کشور

مانند ساختارهای اقتصادی را شکل می‌دهند. و به نظر می‌رسد مهم‌ترین مانع و پاشنه آشیل تشکیل دولت انقلابی وجود همین بینش دوم در مدیران کشور می‌باشد که شهید آیت‌الله بهشتی به درستی از اول انقلاب با تیزبینی خود، احصا کردند.

فهرست منابع

- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا، ۱۳۷۶/۰۲/۱۷.
- آیت‌الله خامنه‌ای، پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۷۷/۱۲/۲۸.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم تنفیذ ریاست‌جمهوری سید محمد خاتمی، ۱۳۸۰/۰۵/۱۱.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان، ۱۳۸۲/۰۷/۲۲.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم پاکدشت، ۱۳۸۳/۱۱/۱۰.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۴/۰۶/۸.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۸۷/۰۷/۰۷.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۹۰/۰۴/۰۶.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات نورزی در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اساتید دانشگاه، ۱۳۹۴/۰۴/۱۳.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۷.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۸/۰۸/۲۴.
- تقوی رفسنجانی، مهدی (۱۳۹۴). *آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی با تأکید بر دیدگاه شهید مطهری*، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی. <https://civilica.com/doc/493733>
- ذوعلم، علی (۱۴۰۰). *برخی مفاهیم اساسی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی*، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- رومی، فرشاد (۱۳۹۷). *دولت اسلامی؛ چالش‌ها و موانع داخلی تحقق آن در ایران*، چهارمین همایش ملی تمدن نوین اسلامی، تهران. <https://civilica.com/doc/958999>
- سالاری، محمدمهدی (۱۳۹۱). *جایگاه واژه‌سازی و نهادسازی در تأسیس تمدن بزرگ اسلامی*، مجموعه مقالات همایش نظریه‌بیداری اسلامی در اندیشه امام خمینی (ع) و آیت‌الله خامنه‌ای.

- عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۴). *درآمدی بر آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی*، زمانه، شماره ۴۱ و ۴۲.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۲). *انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن*، (تدوین و نگارش: قاسم شبان‌نیا)، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول.
- نوری، عباس (۱۳۹۶). *دولت اسلامی؛ شاخص‌ها و موانع تحقق آن در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای*، سومین همایش ملی تمدن نوین اسلامی، تهران. <https://civilica.com/doc/812491>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی